

Vypravování a převypravování vzpomínek bulharských Čechů („Vzpomínky na život Čechů ve Vojvodově“ Božidara Popova v převodu Barbory Čížkové)¹

Marek Jakoubek²

Telling and retelling of memories of Bulgarian Czechs (Božidar Popov's "Memories of the life of Czechs who lived in Voyvodovo" in the translation of Barbora Čížková)

The contribution has three layers. The first one, that is not presented here, is a text "*Memories of the life of Czechs who lived in Voyvodovo*" written in Bulgarian by an inhabitant of the only Czech village in Bulgaria — Voyvodovo, and a neighbor of Voyvodovo Czechs, Bulgarian Božidar Popov, a son of the local Methodist pastor. The second layer — the core of the contribution — is a work of a Voyvodovo Czech and Popov's peer Barbora Čížková. She translated Popov's memoirs, or better to say she rather strongly interprets it and supplements it by her own commentaries and memoirs. The last layer, written by the editor, is the analysis and commentary of the two preceding layers, each of them in itself and in mutual comparison. The contribution presents not only new information on history of Voyvodovo, but also a confrontation of Czech and Bulgarian views of the local Czech community.

KEYWORDS:

Bulgarian Czechs; compatriots; Bulgaria; Voyvodovo; memoirs

PROLOG ANEB DVA PŘEKLADY JSOU LEPŠÍ NEŽ JEDEN

Rukopis překladu, který přinášíme níže, byl autorovi zapůjčen někdy v létě 2010 při jedné z návštěv u B. Čížkové (roz. Karbulové; nar. 1921³) v Mikulově. V té době již existoval jiný překlad daného textu (publikovaný záhy jako Popov 2010), o kterém ovšem B. Čížková zjevně nevěděla a (proto) překládala zcela nezávisle. Právě fakt, že náš překlad *Vzpomínek na život Čechů ve Vojvodově* byl záhy publikován, práci na převodu B. Čížkové na dlouho odsunul a tento tak existoval pouze v rukopise a jediné kopii; o tom, že daný překlad vůbec existuje, tak prakticky ani nikdo nevěděl.

Přestože již jeden překlad bulharského originálu sepsaného B. Popovem máme k dispozici, přikročili jsme nyní ke zveřejnění druhého. Důvod? — on to totiž překlad je i není, lépe řečeno, převod z pera B. Čížkové je něčím v řadě ohledů mnohem

1 Tato práce vznikla za podpory projektu Kreativita a adaptabilita jako předpoklad úspěchu Evropy v propojeném světě, reg. č.: CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000734 financovaného z Evropského fondu pro regionální rozvoj.

2 Ústav etnologie FF UK, kontakt: marek.jakoubek@ff.cuni.cz.

3 Více k osobě B. Čížkové viz in Jakoubek 2010: 275–279.

více než jen prostým překladem z bulharštiny do češtiny. B. Čížková uměla bulharsky perfektně — ostatně, stejně jako umí B. Popov česky — její kompetence k překladu bulharského originálu je mimo diskusi; kromě toho ale B. Popovem popisované události a osoby také sama zažila a pamatuje. A jsme u jádra věci — B. Čížková si totiž v některých případech B. Popovem uváděné skutečnosti pamatuje *jinak* (anebo si pamatuje *jiné skutečnosti?* — k této otázce viz níže). V takových případech ovšem B. Čížková nijak neváhá, k nastalé situaci se staví čelem a originál koriguje, a to tak, že namísto toho, co stojí v textu B. Popova, uvádí rovnou a bez komentáře verzi vlastní. Kromě těchto „úprav“ — či v perspektivě B. Čížkové spíše „náprav“ — originál B. Čížková rovněž na mnoha místech doplňuje, tj., k tomu, co stojí v textu B. Popova, dodává další, upřesňující a rozvíjející informace, jakoby originál na daném místě používala spíše jako jakýsi „odrazový můstek“ pro vlastní vzpomínání. Z hlediska translologie jde o poměrně těžké, ba zásadní prohršky, z perspektivy zkoumání vojvodovské historie se ale jedná o jednoznačně plus. Ono je tomu totiž tak — a v rámci metodologie (nejen) sociálních věd je daný poznatek už dlouho známý a akceptovaný —, že „*dva [odlišné] popisy [této] jsou lepší než jen jeden*“ (Bateson 1980: 150).

EDIČNÍ POZNÁMKA

První vrstva přepisu byla pořízena jako věrná transkripce originálu, vzhledem k množství zjevných chyb, chybějící interpunkci, občasnému přechodu do cyrilice a dalším prvkům, které četbu textu výrazně znesnadňovaly, jsme se rozhodli text před zveřejněním v jistých hledech upravit. Snažili jsme se přitom na straně jedné o zachování maximální míry specifického rázu převodu B. Čížkové, ponechali jsme tak veškeré bulharismy a další charakteristické výrazy, resp. formy řeči vojvodovských Čechů, přičemž jsme na příslušných místech přidali vysvětlující poznámky pod čarou, na straně druhé jsme ovšem eliminovali překlepy, sjednotili a opravili interpunkci a diakritiku a učinili další drobné úpravy napomáhající četbě, a tedy i porozumění textu. Výsledkem je do jisté míry kompromisní verze, jejíž četba sice vyžaduje vyšší míru pozornosti, než by bylo nutné u zcela standardního českého překladu (jaký byl např. již publikován), na druhou stranu je ale oproti takové variantě v mnoha ohledech bohatší, neboť obsahuje mj. rovněž mnohé prvky *vojvodovštiny* (která je jednou z *realií* vojvodovské historie, resp. etnografie), a to z pera jejího (někdejšího) mluvčího, a sama tak může sloužit jako svého druhu pramen. V případech, kdy B. Čížková v originálu uváděnou informaci pouze a jednoznačně nahrazuje jinou, uvádíme původní formulaci v poznámce pod čarou, s uvozením „BP“ (tj. Božidar Popov) a následnou citací odpovídající části originálu. K jiným úpravám originálu, zejm. pak k jeho rozvíjení, viz níže oddíl „K převodu *Vzpomínek na život Čechů ve Vojvodově* B. Popova z pera Barbory Čížkové“.

VZPOMÍNKY NA ŽIVOT ČECHŮ VE VOJVODOVĚ⁴

Napsal 2010 r. v květnu Božidar Popov. Převedla B. Čížková

Ještě jako dítě jsem sledoval lidi a nechápal jsem, proč jedni jsou chudí a druzí bohatí. Proč jedni jsou dobří a druzí zlí. Jedni jsou radostní a druzí stále nazlobení. Vždyť všichni si přejí žít šťastně. A život na této zemi je tak krátký, mě se zdá jako sen.

Bible nám říká člověk je jako květ. Rozkvetete a vykvétá, vítr ho odnáší, ani místo ho nepoznává. Apoštol Jakub napsal: Život náš je jako pára⁵. Co bychom mohli proti tomu učinit. Aby život byl krásný a my byli šťastní? Závisí to od nás, nebo od někoho jiného? Od rodiny kde žiju a kde jsem se narodil, od národa kde žiju, od rodičů, anebo od Boha? Stvořitel, který mě poslal na tuto zem, On určil můj osud? Otázkou je cíl a smysl lidského života na této zemi.

Byl jsem požádán napsat některé vzpomínky o Vojvodově. Těžko už píše, protože jako šestiletý chlapec jsem pracoval v zemědělství, s potom na tváři jsem vydělával svůj chléb vezdejší. Ale chléb byl pro mě sladký a sen příjemný. Proto čas na psaní se nedostával. Ale pokusím se napsat něco krásného prožitého a někoho potěšit i poučit. Víím, že dvacátý první věk je moderní, přesto málokdo ho využívá k čtbě. Kdo by chtěl dostat odpověď na mé předešlé otázky a chtěl žít spořádaně život zde na zemi, musí hodně číst a bude pozeňnaný. Krásné vzpomínky a silné prožitky zůstávají jako pečeť a nedají se zapomenout. Byl jsem veselý a zvědavý dítě. Češi mě měli rádi a zvali mě do svých domovů. Jednou mě pozvali k Štěpánu Kopřívovum na oběd. Všeci byli moc milí, ale já se moc styděl jíst. Přinutili mě ke stolu. Vařili omáčení⁶. 2) Pan domácí mi dal chléb a – Jez jako my, ponukl, a přímo z kotlíku na stole. Všeci omáčeli a jedli. Se smíchem, vtipkovaním a mě to moc chutnalo. Když jsem přišel domů, hned jsem zvěstoval své prožitky. Maminko, u Čechů je to daleko chutnější než u nás. Doma jsme museli při jídle tiše sedět, každý svůj příbor. Už tenkrát jsem pochopil, že moderní život nejní nejlepšší. Naopak, je to břemeno, které bere to nejlepšší, svobodu a radost. U Kopřívů i jinde mě často volali, abych jím prováděl koně. Tvrdili, že kuň potřebuje každý den chodit. Oni byli né jen dobří zemědělci, ale i dobří živočicháři. S koňmi dobře trhovali, na zimu kupovali mladé koně, přes zimu je dobře krmili a na jaře je dobře prodali. Ke koňum vstávali ve 3 hodiny v noci, aby je krmili, jen tak dosáhli úspěch. Naučili je ve voze poslouchat, tahat. Prodávali je i státu za velké peníze, do dolů kde s něma vyváželi uhlí z podzemí. Nebyl ještě proud. Jen tak, s uměním a těžkou náročnou prací dovedli zpeněžit svůj trud. To nebyla náhoda, to nebylo jejich štěstí, to bylo Boží blahoslavenství. Dnes už je technika a moderní zemědělství. Proto je velký div, jak ta malá hrstka lidí ve Vojvodově, kolem 1000 duší, mohli obdělávat 500 hektarů země. Musím upozornit, že zde nebyli lidi s vysokou školou, ba ani s maturitou. Ale všichni byli přírodně inteligentní, rozumní a praktický a výjimečně pracovití. Z malého kouska pole měli velké výnosy. Traktory ani jiná technika, ani umělá hnojiva u nich neexistovaly. Panoval tam ale velký pořádek a předháněli se, kdo líp.

⁴ Názvu předchází v rukopise poznámka „Překládám 5. 6.“

⁵ *Co je váš život? Jste jako pára, která se na okamžik ukáže a potom zmizí!* (List Jakubův 4,14).

⁶ *Omáčení* — řídký guláš, resp. hustá omáčka konzumovaná s chlebem.

To byla jejich hrdost a měli autoritu. Všechny noviny, aj dobré i zlé, hned se ve vesnici rozhlásily. Každý hospodář věděl, že v březnu se musí každé semínko zaset. Do 15 dubna vše v zemi, kukuřice na řádky a do ní se sázely fazole, to bylo hlavní pokrm lidí a dyně též do kukuřičných řádků. V létě jsme sbírali pytle fazolí **3)** zralých, doma loupali a sušili, jídlo na celý rok. Dýně jsme měli pro dobytek i na jídlo. Též se sázela měřice⁷ slunečnice, vyměňovala se ve fabrice za hotový olej ze semen a *ťuspe*⁸ pro dobytek. Mlátičky tam byly na mláčení obilí, u Supkových. Při mláčení bylo potřeba 15 lidí. Po mláčení se přichystal oběd pro všechny pracující a to bylo špásu, smíchu dost. Vzájemná práce vždy probíhala v radosti, špásu a zpěvu. To bylo přijatelné hlavně pro mládež, která pomáhala. Když byl deštivý rok, hned po sklizni ječmena se zaorala kukuřice na hustou setbu pro dobytek na podzim. Musím podotknout, že všechno pole bylo čisté od nežádoucího plevelu. Rostliny se okopávaly na čas. Po dešti se přihrnovala hlína k rostlinám, aby se udržela vláha. Na jaře celé lány zaseté se vláčely s prknem, které se zatížilo, když na něj člověk vstoupil, aby uhladil ornou půdu a tak se zachovala vláha, to tahal dobytek. Kdo dřív měl práci ukončenou, pomáhal tomu, kdo nestačil. Musím napsat moc vážnou věc, faktem byl ten, kdo dával štěstí vesnici, byla to jejich upřímná víra v Boha.

Ve Vojvodově byly 3 kostely. Jedna⁹ svobodných bratří, druhá metodystská¹⁰ a třetí pravoslavná, ale ta se nezúčastňovala. Nepsaný zákon se dodržoval. Na poli se pracovalo ode tmy do tmy. Češi moc brzy ráno byli na svých nivách. Ve žních se chodilo ve 3–4 hodiny ráno časně dělat pobřísla, pokud byla rosa, aby se vázaly snopy. Sekalo se s kosou. Naposledy už tam byly i dvě sekačky, tahaly se s dobytkem. Sláma pšeničná se ukládala, topilo se s ní a stlala se pod dobytek, tak byla moc vzácná. Plevami se krmil dobytek. Spěchalo se ze žněmi, do 14 dnů muselo být zesečeno, jinak zrní padalo na zem. Tak bylo vše naplánováno, za 14 dní, aby bylo po žních. Dělal se všechno možný, aby se to stihlo i s pomocí odjinud.

4) Vdovám a nemocným se pomáhalo. Kdo byl lenivý, byl k posměchu. Nehledě na napětí a práci, důsledně panoval nepsaný zákon, který platil po celý rok. Na poli se pracovalo pět dní a půl. V sobotu odpoledne všeci byli doma. Uklízelo se v domě, na dvoře, osobní hygiena, vše připraveno na neděli. V neděli všicky navštěvovali shromáždění, dopoledne od 9–11h a odpoledne ve 2–3h, ve čtvrtek večer v 7–8 h modlitební. Tej musím říct, že všichni byli hudebně nadaný, s překrásnými hlasy. V kostele se zpívalo čtverhlasně. Po večerech mládež zpívala na ulicích ve skupinách, a tak stále se zpívalo, i národní písně. S velkou přípravou se slavily křesťanské svátky. Vánoce, Nový rok, Velikonoce, Svatodušní svátky. Na narození Páně, štedrej večer, se zpívalo celou noc pod každým oknem věřících. I na Nový rok se v noci zpívalo, skupina mládeže neb starší sbor, křesťanské písně. Na pomlázky po bohoslužbě odpoledně ve 3 hod. Roku 1947 děti, mládež, ženy, muži, všechny se odebrali na nádraží a pak si starší nasedali po skupinách na trávu, mládež v nových šatech, která lepší,

7 Měřice — plošná míra užívaná (nejen) na jižní Moravě (tj. nikoli na Vojvodově). 1 měřice = 1918 m².

8 Ťuspe — slunečnicové pokrutiny (bulharsky *kjuspe*).

9 Přejít do ženského rodu je dán originálem, kde kostel (*čarkva*) je ženského rodu.

10 Bulharismus (*metodistka* = metodistická).

odcházeli do blízkého lesa na procházky. Děvčata s naškrobenýma sukněma a krajkovými zástěrami, jak motýli. Vlak měl obyčejně zastávku 1–2 minuty. Teď se stala výjimka, zpívající sbor na pomlázku u vlaku zazpíval s vedením br. Simeona Popova píseň na 4 hlasy *Zazvoňte zvony, dnes je veliký svátek vzkříšení* a celý vlak vystoupil, stál půl hodiny a všeci poslouchali, co se to děje, mnozí ani nevěděli, že jsou Velikonoce. To byly nádherné hlasy, Nančí a Adolf Klepáčkoví¹¹ Štěpán a Rozi Kopřivovi. Barči a Miroslav Čížkovi a další. Oslavovali mohutně Boha. Ve vesnici žili i Bulhaři, ale oni v neděli měli nejvíc práce, neslavili neděli. Když si srovnáme v paměti, Bulhaři 5) měli víc půdy než Češi a víc úrodný, kolem řeky, ale neměli ani úrodu, ani pořádek doma, ani pořádek na poli, jako Češi, ani finančně se neměli jako Češi. Proč? Zdalíž někdo skrytě jim pomáhal? Držel někdo nad nimi svou pravici? Jistě, že ano, byl to veliký svrchovaný stvořitel, sám Bůh. A tak mi dovolu, abych vám sdělil, jak ty neumdlévající Češi uměli být vděční Bohu. Dnes lidstvo je zatíženo velkou krizí. Ale proč? Co mu schází? Má elektriku, rádio, televizi, telefon, počítače, stroje, těžká práce je snadnější s těmi vymoženostmi, život je snadnější. Život je lehčí než jindy, ale lidstvo žije v jiných parametrech, je náročný a nevďečný, sobecký, lačný po bohatství a to vše vede k totální krizi.

Podívejte se, co dělali Češi ve Vojvodově. Každý podzim, po sklizni úrody v říjnu, jednu sobotu¹² večer v kostele se slavil den díky vzdání (obžínky). Každý dones ty nejkrásnější, nejlepší plody země, hrozny, jablka, hrušky, dyně, rajčata, bochníky chleba a další. S láskou a vděčností přinášeli s poděkováním za úrodu, né jenom za déšť, slunce, život, ale že nás chrání a dává požeňání. Češi né jen, že byli pracovití, ale i rozumní, chytří. Například Josef Skládal ve dvoře postavil budovu a nakoupil stroje, byl totiž řezník, zpracovával masný průmysl. Salámy, špek, párky udíval a měl zaměstnaných 12 lidí. Měl možnost dostat petrolej do lamp, které poháněly stroje na maso. On tajně dával do kostela petrolej na osvětlení s velkou lampou. V kostele se svítilo s 2 lampami 500 vol. Chlapci tomu říkali sluníčko. Když jsem po 50 letech přišel do Čech, Venco Čížek říká: „Božidare, pamatuješ, jak svítilo slunce v kostele s lampami?“ Říkám: „Jak by né“. Hned jsem si představil před padesáti lety chvíle prožitě, duchovní i tělesné, zážitky zůstávají trvanlivé a nezapomenutelné.

6) Po válce byly krizové leta 1944–1949. Potraviny byly na příděl a lístky na chléb. Rozumní a praktický Češi, kterým se říkalo Banátčani, protože se přistěhovali z Banátu z Rumunska, trhovali s pokrmem, jídlem. Co vypěstovali, vozili do Sofie židům i bohatým Bulharům. Salámy, klobásy, vajíčka, drůbež, sádlo, máslo, tvaroh. Na oplátku dostávali plátno, v obchodech nedostatečné. Divím se těm pracujícím včelíčkářům, jak si uměli poradit v těžkých situacích. S obdivem se dívám na Češi z Vojvodovi, jak v těžkých dobách si pomáhali. Byli ne jen jedotní, ale i obětaví. Například, když se stavěl dům pro mladou dvojici, sešlo se celé příbuzenstvo pomáhat, 10–15 lidí. To byly první leta, když se dům truploval. Jedni dělali základy, jedni připravovali hlínu s plevami, rosený vodou, na kamenný základ truplovali stěny z hlíny mezi prkna, šířka 50 cm., se dávala hlína a s palicema se truplovalo, aby se to utěsnilo a tak vznikla stěna, která trvala i 150 let a moc ve vnitř bylo teplo. Za 14 dní stěny byly hotový a za

11 BP: „... Nančiny a Rudolfa Klepáčkových ...“

12 BP: „... jednu z nedělí v listopadu ...“

měsíc celý dům byl hotov. Zázrak byl celá stavba ve Vojvodově. Zato v jinech bulharskejch vesnicích stavba trvala několik let, a to bez fasád. To ve Vojvodově za půl roku ze vnitř i z venčí byla olíčená, hotová. Stavba obyčejně začala na jaře a do podzimu byla dobře vyschlá. A lidé se stěhovali do nových domovů. Stěny byly 50 cm. široký s malými okny. Stropy se dělaly moc prakticky. Dřevěný tyče 80 cm. Dlouhé, agátové, omotané v žitné dlouhé slámě, natřené s blátem, jak válečky, tloušť 10 cm. A kladly se jedna vedle druhý na stropní trámy. A to bylo velice levný a trvanlivý. Dřevo na stavbu se dávalo agátové. Agáty rychle rostou, jsou pevný a odolávají hnilobě. Agáty si pěstovala celá vesnice. Po dvou řadách na ulici byly agáty vysázený. To bylo i za okrasu i na stavbu a v létě poskytovaly krásný chládek.

7) V pokojích každý měl postavenou pec 2 m. vysokou u stěny, aby z kuchyně se mohla vytápět slámou ráno i večer. Hodinu se topilo, a pak se zandala s otvorem, a tak bylo ústřední topení celý den a celou noc. Byly velké mrazy 30 st. I zde byla vidět moudrost lidská a ekonomie. Lesy tu nebyly a nebylo by čím se hřát. Uhlí teprve né. A stále se ptáme, kdo je k tomu vedl, kdo to řídil, kdo je učil, kdo jim pomáhal? I zde vidíme Boží vedení.

Nemohu nevzpomenout rozumné a praktické jejich činy. V každým měsíci srpen¹³, chodili, jezdili až 5–10 kilometrů hledat a řezat chebdinky, nízké porost chebdí. Do vozu postlaného stébly rostlin se sypaly hrozny z chebnin. Doma se rozvařily, presovaly a celou noc se vařily bez cukru a žádných přísad, zhotovil se tektutý džem. Jedl se se šlehačkou a plackami. Až po létech jsem se dozvěděl, že lékaři ho doporučují při chudokrevnosti a při kašli, potíživých dýchacích cest. Po jedné lžici každý den 1 měsíc užívat a krev se celá obnoví. Každá rodina sela 50 m² cukrovou třtinu, z které se na podzim vařil džem (*madžun*¹⁴). S tím se sladilo, mléko to obarvilo jak káva i osladilo, do vhodných jídel se to dávalo. Neb se do něj dalo při vaření na kostky dyně, bylo to dobrý. Vařovalo se to v Krušovici, v blízké vesnici, byly na to stroje. Dost pracný džem, ale laciný a užitečný. Obdivuji ten lid, že tak zdravoslovně¹⁵ uměli vše využít a zdravě žít. Jedno pořekadlo hlásí, jsme takový, s čím se sytíme a s tím co myslíme. V roce 1937 se naše rodina přistěhovala do Vojvodovi z krásného města Loveč. Zde začal život se slzami a těžkostmi. Přestěhovali jsme se do nejkrásnějšího kouta naší drahé země Bulharska. Slzy brzy přestaly, protože jsme byli vřele přijatý s velkou láskou od lidí. Potkali nás celá Vojvodova, nastrojený svátečně, což mi udělalo krásný dojem. Ale měl jsem 6 let a moc jsem plakal 8) pro krásné město Loveč a strach, jak budu žít v té vesnici, když je tak odlišná od jiného světa, jiný kroj a nerozumím jim. Ale čas léčí. Obklopili nás takovou láskou, kterou jsme doposud nepoznali, hned jsme se spřátelili.

Podělím se s vámi o některé zážitky. Když jsem byl vejrosteck, jedno odpoledne začal nervozně zvonit zvon. Jdu na ulici a vidím, lidé utíkají s kýblama k místu, kde se valil kouř. Jdu se podívat a žasl jsem, nikdy jsem to neprožil. Lidem hořel stoh slámy, plameny 5 m vysoký, v blízkosti stoh s plevami. Sláma byla pro ně vzácná k topení a podestýlali s ní dobytek, z toho byl hnůj na pole, aby byla větší úroda, plevy krmenný

13 BP: „... každý podzim v měsíci září ...“.

14 *Madžun* — sirup z cukrové třtiny používaný (nejen) na Vojvodově jako sladidlo.

15 Bulharismus (*zdravoslovno* — bulharsky *zdravě*).

pro dobytek. Rodina byla v šoku, strašně plakali. Celá vesnice s kýblama hasila, vodu vážili¹⁶ ze studních 24 m. hluboko, od všech sousedu vážili vodu, hlídali jen kolem, aby nechytlo barák a co bylo v blízkosti požáru. Požár nechali, až sám dohořel. I voda ze studní byla vyčerpaná. Vzpomněl jsem si na národní pořekadlo (Soused podpaluje ale i soused hasí). Stalo se to tak, že mamka prala ručně, jinak nebylo možné. A ve velkém kotli na trojnožce hřála vodu, topila pod kotlem slámou a malý synek to zkusil se stohem, kterej podpálil. Lidi pomáhali, a tak se potvrdilo pořekadlo (Kamarád v nouzi se pozná). Též jsem měl tu čest, abych navštívil hodně svateb. To bylo jako atrakce pro celou ves. Dva dny před svatbou 3 chlapci chodili zvat na svatbu, když každého častili s černou kávou, koho zvali¹⁷. Druhý den se nosil přídavek, slepice, 1–2, mouka, vejce, máslo, povidla, mák, co kdo měl. A ten den se připravovalo těsto, buchty, rohlíky¹⁸ a koláče. Dělal se nudle, zabíjely slepice, 2–3 telata se zabíjela, přinášely děvčata nádobí od pozvaných. Chlapci s koňma nastrojenýma přivázeli stoly a stolice.

9) Jedny stavěli šátro¹⁹ a sousedé pekli bochníky chleba, 15–20 velkých bochníků, tak 70 kg. Třetí den je svatba, mládež, seřazená po dvou v páru a rodiče jim dají požehnání a po snídani se jde k vodavkám. Tam se sejdou celá ves. Zpívá se, modlí a vhodné kázání. Když se vychází z kostela, nevěsta hází bombony dětem, kterých je vždy dost. Projdou se některé ulice s mládeží, která zpívá svatební písně křesťanský a jde se k obědu. Obědvá se slepičí polévka, maso, křen a rajská omáčka, na svačinu guláš nebo čorba²⁰. K večeři pečené telata a nádivka, pak buchty a černá káva a jde se domů ještě za světla. Svatby bývají v dubnu a květnu. Po večeři se sbírají dárky pro mladou dvojici. Většinou potřeby do kuchyně. Všem se ukazují, když k tomu se něco připomíná a kritizuje jen tak pro smích a špás. Moje štěstí bylo, že jsem byl na všech svatbách, proto že otec byl kazatel, který vodával mladou dvojici. Nejvíce jsem se těšil na polívku slepičí a maso a omáčku. Musím potvrdit, že jsem nikde na svatbě neviděl někoho opilého, nebo aby kouřil cigarety ani nikde ve vesnici. Poslední čas večer si někdo z mládeže zapálil, ale skrytě, veřejně se to nikdo neodvážil. Respekt před veřejností, zvláště před rodiči. Veliký důraz se kladl na mladé rodiny, aby byly zdravé a prosperující. Na svatbě mládež zpívala české národní písně: *Hořela lípa, hořela, pod ní má milá seděla. Teče voda ze skalky do tý naší zahrádky. Když sem plela len, nevěděla jsem. Travička zelená pokosená, už je má šavlenka nabroušená. Ožeň se synečku s Pánem Bohem, vyber si cerečku pod javorem*²¹.

16 Vážít — čerpat vodu (ze studny).

17 BP: „...podávají malé stopečky rakije mládeži, která se ve svatební den připojí k novomanželům ...“.

18 Rohlíky jsou v rámci vojvodovské české kuchyně typem sladkého pečivo z kynutého těsta („Vykynuté těsto se rozválí na asi 1–2 cm plát a hrníčkem se vykrojí kolečka. Vykrojená kolečka se pak rozválí do elipsy nebo trojúhelníku. Na jednu stranu se dá náplň — švestková povidla, ořechová, strouhaná jablka, maková směs atd. Těsto se svine do ruličky, ohne do tvaru rohlíku, potře se vejíčkem, nechá chvilku na pomaštěném plechu kynout. Peče se v troubě nastavené na 180–190 stupňů asi 20–25 minut. Po upečení se povrch rohlíků potře cukrovou vodou“ /z e-mailové zprávy P. Klepáčka zaslané autorovi 15. 1. 2017/).

19 Šátro — přístřešek z plachty.

20 Čorba — hustá polévka (bulharsky).

21 BP: „...vyber si děvečku sobě roveň ...“.

Pamatuji se, v druhé světové válce nebyl elektrický proud a svítilo se petrolejkami a ten byl na příděl. Já jsem si psal úkoly při svíčke. Ve dne jsem musel pracovat s rodiči na poli. Pěstovala se tam ve velkém pšenice a **10)** kukuřice. Bylo zde i stroj na kukuřiči drtit. Kdo měli ty stroje, dostávali petrolej a tak mohli pomáhat, kdo byl v nouzi svítit. Takže jsme měli světlo dost i v kostele. Jak je dobře že né jen ve válce, ale i v osobním životě si pomáhali, zvládat těžkosti života, kterých bylo dost. Též byl zákaz zabíjet telata do 2 měsíců. Protože kravské mléko, máslo bylo jediná investice pro rodinu. Tak skrytě, jak mělo tele měsíc, se zabilo a rodinsky se prodalo. To se praktikovalo z velké nouze. Bulhaři krávy neměli, jen voly, takže ani mléko nebylo po vesnici. Leda až ovčí. Aj nezapomenu napsat, jak Vojvodovský chovali hodně husích na peří. Každé děvče z domu dostalo výbavu dvě duchny po 4 kg. 6 polštářů po 2 kg. To byly moc lehké a teplé přikrývky. To u Bulharů neexistovalo. Přikrývali se s dekami, které si utkali. Peří se sbíralo celý léto, když se husy 2 krát za rok škubaly, než se zabily. A v zimě se dralo peří. Vždy 10–12 žen, každý večer, v zimě se dralo v každom domě po řadě. Ta práce byla krásná, to se při tom vypravovalo, zpívalo a na dodělanou byla dodýrka. To se upekly buchty, káva, čaj, někdy i klobásy, a to bylo nejveselejší. Zajímavý byly v zimě mládežnické písničky a hry, když se v neděli odpoledne scházeli po domech po kostele. To bylo pro mě zajímavé. Když měl někdo narozeniny, zpívalo se *Kdo jsi se v lednu narodil* a následovali všech 12 měsíců ve zpěvu a radosti.

Ptáte se, jak sem se naučil česky? Češi měli pěkně spořádaný dvory. Hnojště vy-cementovaný a vždy na jaře se hnůj vyvážel na pole, protože půda byla slabá, jme-novalo se to Hladové pole.²² Hnůj byl shnělej a dával dobrou pomoc půdě a právě mě zvali obyvatelé, abych chodil pomáhat, nakládat hnůj bylo dost obtížné, já byl dost silnej, a tak mě učili mluvit a taky **11)** jsem chodil do české školy, a to dobrovolně. Češi doma mluvili zásadně česky. V roce 1949 jsem byl v Orechově na gymnáziu²³. Právě se chystala vystupovat škola, divadlo (Svatba v Malinovce). Ředitel mě požádal, jesli bych mohl vypůjčit 7–8 párů dámských šatů od Čechů. Lidé mě měli rádi a s důvěrou je dali. Když jsem je od nich bral, byla se mnou i jedna profesorka. Když spatřila ten pořádek u lidí a ty skříně s čistým prádlem a zástěrami, samý krajky vyškrobený, vyžehlený, byla ohromená. Když je přišli vrátit, tak přišli s ní eště 4 profesorky, aby to viděly, u Bulharůch to chybělo. Pro Bulhaři to bylo neznámo. Když to viděly, profesorky se ptaly — Paní, když to vidíme, ten úžasnej pořádek, kolík dětí máte? Odpověděla 12. Jak jste je mohli takto vychovat? Řekla, já byla vdova s 5-ti dětmi, manžel vdovec s 6-ti dětmi a eště jedno máme společné. Dnes už z nich žádnéj nežije, je 2010 r. Byl to dům strejčka Franty a Barbory Hružový (Fráňovi). Jinak obyčejně měli od 3 do 6-ti dětí ostatní Češi. I když nebyl nikdo tak majetný, ale o děti se dobře starali, věřili v Boha, on jim pomáhal, to bylo vidět Jeho požehnání.

Když se někde narodilo dítě, celá rodina se postarala o matku. Na domluvě mezi sebou každý den jedna žena nesla do kouta. Svátečně oblečená, v krásných koutní-kůch s krajkama, konce byly uvázaný, hrnek 3 l. slepičí polévka, slepice s brambory, na hrnku postavené a v druhé ruce mísa s buchtama nebo smaženice²⁴. Aby žena se

22 *Hladové pole* (*Gladno pole*) byl název lokality, na níž bylo založeno Vojvodovo.

23 Bulharismus — v bulharštině je *gymnázium* ženského rodu.

24 *Smaženice*, tj. koblíhy.

posilnila a měla mléko pro miminko. A eště dárek pro malého. To byl velký důkaz přátelství a dobré pospolitosti. Na čem to záleželo, odkud to bylo, to vzácné společenství, ta ochota, ta pomoc? Tak je Pán Bůh vedl, tak jim žehnal. Oni mu důvěřovali.

12) Chci zakončit těžkou zkouškou pro naši rodinu. V letech 1947 bylo veliké sucho u nás ve Vejvodově a daleko v okolí, takže se nám urodilo moc málo obilí, jen tak by se nám nedostalo ani na jídlo a kde je osivo? A to se měl odevzdávat *narjad*²⁵ státu, určité množství státu. Nemohli jsme to dát. Co budeme jíst? Když přišli k nám, že násilím si to vezmou, mamka se postavila s odporem, nedáme a nedáme, co dám jíst dětem? Ale otec mi kývnul, abych vzal pytel a šli jsme na půdu pšenici odevzdat. Já držel pytel, otec s lopatou nandaval, až zamet půdu, nezůstalo nic. Já prožíval takovou bolest, že jsem držel pytel a slzy mi kapaly do pytle. Byla kukuřice, tak se to míchalo s troškou mouky a tak jsme bojovali. Měl jsem 14 let a každá křivda a bolest se vryla hluboko do mého srdce. Těžko jsem překonával násilí, křivdy a trýzeň, zvláště u chudých bezbranných lidí. Ale jsem byl vychován k práci, poslušnosti a pokoře, jen pro to jsem se neprotivil proti nesvobodě. To bylo senzace ve vesnici, Je to pravda že jste museli dát všechno obilí násilím? Co budete dělat? My pokrčili rameny a mlčeli. Za par dní někdo nám dal do dvora pšenici na osiv. P. starosta Karel Karbula nám dal kupony na chleba a tak jsme přežili rok krize. Tak jsem si postěžoval, co člověk musel prožít a to je už dávno prožité a vzpomínka zůstává na lidskou historku. Malá skupina lidí, asi 1000 pracovitých, šikovných a praktických, přirozeně inteligentních! S Bulhaři mluvili bulharsky a doma česky. Uměli moc šetřit a byli moudří. Ve vojenské službě měli to vždy dobré, byli šoféři, kuchaři, u nadřízených oficírům, generálům, měli k nim důvěru pro jejich poslušnost. Všady úspěšný. Dám příklad, Rudolf Čížek hodně let byl šofér u českého velvyslance v Sofii, nakonec ředitel národního českého domu v Sofii²⁶, to bylo 1940–1950 r. **13)** Tehdy auta byly luxus a počítaly se na prsty. A já znovu se ptám, kdo že jim pomáhal, kdo je zastával, kdo jim tak žehnal? Byl to Bůh a to bylo ovoce víry v Hospodina. Vždyť sám Bůh řekl: Co jste udělali jednému z mých nejmenších, mě jste to udělali (Matouš 25,40). Kdyby Češi z Vojvodova nezachovali víru v Boha, nezachovali by svůj jazyk, povahu, jednotu, neměli by ani Boží pozhánání v těch těžkých letech stěhování, války, násilnictví a tak by se smíchali a stali by se cizími národy, ne Čechy

Konečný úvahy

Často si vzpomínám na jednoduchý a krásný život v malé oáze v Bulharsku, ve vesnici Vojvodově. A stále ta otázka, kdo vybuodoval tu krásnou vesničku? Ne jen venšni²⁷ krásou, ale ty široké ulice rovné, lemovaný alejí agátů, čistý dvory a krásný čistý domy? Tady nebyly chudí ani bohatý. Všichni žili ve velkém porozumění a přátelsky. Tak nepochopitelnej řád, kdo malý, velký, starý, mladý, kdo to vše spojoval, jak si pomáhali v čas nouze, půjčovali si to skromný nářadí jeden druhýmu. Jak to, že se nevdávali a neženili s Bulharama, až na výjimky. Na čem záleží úspěch jejich života. Jejich

²⁵ *Narjad* — povinná dávka odváděná státu (bulharsky).

²⁶ Tj. Československého domu TGM.

²⁷ Bulharismus: *vāšna* — bulharsky *vnějši*.

zaměstnání bylo pouze zemědělství a to tak primitivní. Pole obdělávali s kravama a koňma, rodiny měly výměru 2–4 hektary, málokdo měl 5–10 hektarů. Přitom byli vždy pěkně ustrojený, děvčata jak motýli naškrobený a našehlený. Jak stačili na to vše s tak malými příjmy? Přežili 2 světové války, stěhování i násilí a přesto jim nic nechybělo ke štěstí a klidu. Tolik století si uchovali řeč, víru, sjednocený lid, který se nesoudil s nikým a nikdy. Byli za příklad okolním vesnicím. Když je navštívil bulharský zemědělský ministr, řekl: Jen 10 vesnic bych si přál v Bulharsku jako Vojvodovo. Tyto výjimečný dary, **14**) schopnosti jim dával Bůh, v kterého věřili, kterému se oddávali a byli mu věrní. Proto obstáli. Slova Ježíše Krista se naplnila. (A hle, já jsem s vámi po všecké dny, až do skončení tohoto věku. Matouš 28:20²⁸).

Budu rád, jesli pomůžu někomu, kdo hledá naplnění života jen v bohatství, štěstí a úspěchu, že se můžou najít tyto krásné hodnoty i v chudobě, vděčnosti a klidu, a to dává jen náš trojjediný Bůh

Děkuji Pánu Bohu, že jsem to mohla přeložit i když s mnoha chybami, ale chci, aby to bylo svědectví pro mé vnuci a pravnuci a pra pravnuci, za které stále se modlím.

přeložila Barbora Čížková

K PŘEVODU VZPOMÍNEK NA ŽIVOT ČECHŮ VE VOJVODOVĚ B. POPOVA Z PERA BARBORY ČÍŽKOVÉ

Jak jsme již uvedli v Úvodu, s překladem textu „Vzpomínky na život Čechů ve Vojvodově“ se už český čtenář měl možnost seznámit (Popov 2010). Uvedli jsme rovněž, že důvodem k publikaci překladu téhož textu jsme se rozhodli proto, že v případě převodu B. Čížkové se o překlad jedná i nejedná. B. Čížková totiž nejen převádí Popovův text z bulharštiny do češtiny, ona navíc k tomu „Vzpomínky“ B. Popova obohacuje o vzpomínky vlastní, případně vzpomínky B. Popova — zjevně, má-li za to, že se B. Popov mylí — těmi svými nahrazuje. Pokud jde o situaci, kdy B. Čížková originál doplňuje a rozvíjí, je situace epistemologicky neproblematická — v takovém případě prostě k určité sumě faktů dodává fakta nová, případně ta již uvedená zpřesňuje či kontextualizuje. Případů takového posunu vůči originálu je výše uvedený převod B. Čížkové plný. V některých případech jde jen o jakési drobné doplnění či komentář, jako např., když u výčtu církví ve Vojvodovu B. Čížková po překladu poslední z nich, pravoslavné, jíž výčet B. Popova končí, ještě dodá: „ale ta se nezúčastňovala“. Obdobně B. Čížková při Popově zmínce o nedělních bohoslužbách doplní, že se konaly „dopoledne od 9–11h a odpoledne ve 2–3h“. A stejně tak, když B. Popov uvede, že Češi ve Vojvodově slavili křesťanské svátky, B. Čížková pokračuje a konkrétně je vyjmenuje: „Vánoce, Nový rok, Velikonoce, Svatodušní svátky...“. V případě stručné informace B. Popova o tom, že „v domech se vytápělo slámou přes pec umístěnou v pokoji“, čteme u Čížkové: „V pokojích každý měl postavenou pec 2 m. vysokou u stěny, aby z kuchyně se mohla vytápět slámou ráno i večer. Hodinu se topilo, a pak se zandala s otvorem, a tak bylo ústřední topení celý den a celou noc. Byly velké mrazy 30 st. I zde byla vi-

28 A aj, já s vámi jsem po všechny dny, až do skonání světa. Amen (Mat. 28:20).

dět moudrost lidská a ekonomie. Lesy tu nebyly a nebylo by čím se hrát. Uhlí teprve né“. V podobném stylu doplňuje Čížková originál i na mnoha dalších místech, jako např., když dojde řeč na (jednotlivé příklady uvádíme v pořadí, v jakém se vyskytují v textu); skladbu přídatku na svatbu; zabíjení telat, resp. skutečnost, že Bulhaři nechovali krávy; z čeho sestávala výbava vojvodovského českého děvčete; hnůj a jak se s ním nakládalo, obsah koutníků s jídlem pro ženy v šestinedělí a celou řadu dalších. Jednoznačně nejrozsáhlejší doplněk k textu originálu přitom nalezneme na místě, kde B. Popov hovoří o vojvodovské české svatbě. V daném případě vlastně jakoby se Čížková originálem jen inspirovala, neboť její popis se s tím, uvedeným v textu B. Popova, víceméně míjí. Ne, že by si oba popisy odporovaly, Čížková spíše k danému tématu přistoupila „po svém“ a originál, zdá se, na chvíli víceméně odložila. Důvody pro tento krok mohou být dva. Na straně jedné představovala svatba asi nejvýraznější oslavu v rámci repertoáru festivit vojvodovské české komunity a fungovala proto jako jakási vlajka identity, resp. odlišnosti daného společenství. Jinak řečeno, lze říci, že svatební obřad vojvodovských Čechů byl v odpovídajících souvislostech chápán jako prominentní reprezentativní praktika, a to jak samotnými členy dané komunity, tak i jejími ne-členy, jednalo se tedy o jakýsi symbol svébytnosti, resp. jinakosti vojvodovské české komunity nacházející se v obecně jinoetnickém, bulharském prostředí (Jakoubek 2011: 18–19). A zadruhé, Čížková se už popisu vojvodovské české svatby — a to na ještě větší ploše — sama věnovala (Čížková 2011: 30–32). Tak či onak, v případě popisu svatby Čížková překlad originál spíše supluje vlastním, podrobnějším a rozsáhlejším popisem. Kromě uvedených doplňků a komentářů pak převod B. Čížkové obsahuje ještě jeden specifický prvek posunu oproti originálu, jímž je jakási „aktualizace“, jejímž dobrým příkladem je například poznámka „dnes už z nich žádnej nežije, je 2010 r.“ na místě, kde originál hovoří o manželích Hružových, resp. „Fraňových“, jak ve své verzi v závorce doplňuje Čížková.

Epistemologicky mnohem komplikovanější je situace v případě, kdy B. Čížková informace uváděné B. Popovem *nahrazuje*, neboť tak činí nejspíše v případech, kdy má za to, že se B. Popov mylí. Jenže — jak B. Čížková, tak B. Popov jsou oba pamětníky popisovaných událostí, přičemž v řadě případů byli i jejich přímými účastníky. Je pravda, že v řadě ohledů se naši pamětníci odlišují — B. Čížková (nar. 1921) je o 11 let starší než B. Popov (nar. 1932), z uvedené dvojice to pak byla rovněž pouze B. Čížková, kdo byl vojvodovským Čechem. Činí ale daná skutečnost z B. Čížkoví lepšího pamětníka, potažmo informátora? Nezapomeňme, že právě při reflexi původního vydání „Vzpomínek“ hovoří I. Dvořáková o možnosti, resp. dluhu ve vztahu k „docenění výpovědi Božidara Popova“ vzhledem k „diskuzi o ideálním informátorovi, kterého by šlo lze spatřovat v parciálně externím členovi zkoumané skupiny“ (Dvořáková 2016: 129; kurzíva dodána). Ano, B. Popov nebyl vojvodovským Čechem, byl ale členem místní vesnické komunity, příslušníkem lokálního společenství mluvčích češtiny a patřil do stejného církevního sboru. Peripetie životaběhu vojvodovských Čechů tedy znal, neboť je do značné míry sdílel. V některých případech měl pak k určitým procesům a fenoménům *tohoto společenství* dokonce lepší přístup, než jeho vlastní členové — za příklad zde může sloužit skutečnost, že (na rozdíl od samotných vojvodovských Čechů) B. Popov „byl na všech svatbách, proto že otec byl kazatel, který vodával mladou dvojici“ (viz výše). Takovou možnost ovšem žádný člen dané komunity

neměl, dispozice ke srovnávání měl tedy B. Popov v daném případě mnohem větší než kterýkoli z vojvodovských Čechů. A takových případů bylo mnohem více. (Nejen) proto, že nebyl vojvodovským Čechem, měl navíc — na rozdíl od standardních členů této komunity — od fenoménů vlastních tomuto společenství odstup. Byl vychován v jiném prostředí, byl uvyklý na odlišný režim ukotvený v řadě ohledů v odlišném systému hodnot a norem; zvyky a standardy běžné pro vojvodovské Čechy se musel *teprve naučit* — a musel o nich tedy přemýšlet, neboť mu *nebyly samozřejmé*. Mnohé skutečnosti vlastní komunitě vojvodovských Čechů mohl tedy B. Popov srovnávat jak v rámci daného společenství, tak mezi ním a např. okolními Bulhary lépe než jeho vlastní členové. A právě to z něj *mohlo* učinit velmi dobrého pozorovatele, potažmo pamětníka odpovídajícího dění. Tyto úvahy opustíme v naznačené obecné poloze a na závěr už jen uvedeme, že přes vše, co právě zaznělo, máme při nesouladu mezi informacemi uváděnými B. Popovem a B. Čížkovou tendenci věřit spíše informacím z pera B. Čížkové; ostatně — právě to je jeden z důvodů, proč jsme její převod publikovali.

Doposud jsme se překlada B. Čížkové věnovali především se zřetelem k jeho vazbě na bulharský originál B. Popova. Je však třeba uvést — a vlastně jsme tak měli učinit již na samotném začátku tohoto komentáře —, že text B. Čížkové je zcela samostatným dílem, které obstojí a pozornost si zaslouhuje samo o sobě a pro sebe samé. Není třeba být jakkoli obeznámen s originálem, abychom mohli text B. Čížkové číst a rozumět mu; jeho četba nevyžaduje žádné zvláštní předpoklady. A i když jsme se výše věnovali jistým posunům, kterých převod B. Čížkové doznal oproti originální verzi, rozhodně tomu není tak, že by její překlad originál nějakým způsobem deformoval. Vlastně je tomu skoro naopak — jedná se o dílo, které je oproti originálu v řadě ohledů bohatší (viz výše).

* * *

K důvodům, proč jsme se rozhodli vydat „Vzpomínky“ B. Popova v překladu B. Čížkové, jsme se vyjádřili již opakovaně. Jaká však byla motivace B. Čížkové překlad pořídit? Čtenář předchozích stránek to již ví — v jakémsi stručném doslovu totiž B. Čížková na danou otázku sama odpovídá, když uvádí, že chce „aby to bylo svědectví pro mé vnuci a pravnuci a pra pravnuci, za které stále se modlím“. Lze mít za to, že publikování jejího převodu v rámci přítomné knihy je s přáním B. Čížkové nejen v souladu, ale že jej svým způsobem i umožní — a to i pro generace potomků Barbory Čížkové, které třeba ještě ani nejsou na světě. A samozřejmě i pro mnohé další, kdož — navzdory tomu, že (jak píše B. Popov) „v moderním 21. věku je již jen málo lidí, kteří čtou“ (verze originálu, Popov 2010: 255) — budou četbě tohoto „svědectví“ ochotni věnovat svůj čas.

LITERATURA

Bateson, G. 1980. *Mind and Nature: A Necessary Unity*. London: Fontana.

Čížková, B. 2010. „Historie rodu Čížkových a Karbulových“. Pp. 282–299. in M. Jakoubek: *Vojvodovo — etnologie krajské obce*

v Bulharsku. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).

Čížková, B. 2011. „Vojvodovo“. Pp. 23–24. in M. Jakoubek. *Vojvodovo: kus česko-bulharské historie. Tentokrát převážně očima jeho obyvatel*.

Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).

Dvořáková, I. 2016. (rec.) Jakoubek, Marek — Vojvodovo: etnologie krajanské obce v Bulharsku. 2010, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), *Studia Ethnologica Pragensia* (2): 126–131.

Čížková, B. 2013. “Psáno mým dětem”. Pp. 168–173. in M. Jakoubek. *Vojvodovo: Identity, tradice a výzkum*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).

Jakoubek, M. 2010. *Vojvodovo — etnologie krajanské obce v Bulharsku*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).

Popov, B. 2010. “Vzpomínky na život Čechů, kteří žili ve vsi Vojvodovo, Vračansko, Bulharsko”. Pp. 354–270. in: M. Jakoubek. *Vojvodovo — etnologie krajanské obce v Bulharsku*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).

Marek Jakoubek je ředitelem Ústavu etnologie FF UK. Zabývá se romskými/cikánskými skupinami v České republice a na Slovensku a česko-(slovensko)-bulharskou krajanskou problematikou, s důrazem na jedinou českou obec v Bulharsku — Vojvodovo. Je autorem tuctu monografií, řady antologií a množství dílčích studií věnovaných (nejen) uvedeným tématům. Žije s Lenkou J. Budilovou a dcerami Barborkou a Šárkou v Rudné u Prahy.